

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Деница Георгиева Топчийска

Департамент „Право“ на Нов български университет

Научна специалност: доцент в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право (Теория на държавата и правото)

относно дисертационния труд на Людмила Ивайлова Костова

на тема:

„НОРМАТИВНОТО И ФАКТИЧЕСКОТО В ПРАВОТО. ГРАНИЦИ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ“

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения. (Обща теория на правото), докторска програма “Теория на държавата и правото. Политически и правни учения” в СУ „Св. Климент Охридски“

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури за защита на дисертационен труд, определено със Заповед № РД-38-673 от 22.10.2025 г. на Ректора на СУ.

Уважаеми членове на научното жури,

Като член на научното жури, определено със Заповед № РД-38-673 от 22.10.2025 г. на Ректора на СУ за оценяване на дисертационния труд със заглавие „Нормативното и фактическото в правото. Граници и взаимодействие” на Людмила Ивайлова Костова от катедра „Теория и история на държавата и правото” на ЮФ на СУ, представям становище, изготвено на основание чл. 10, ал. 1 от Закона за развитието на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ), чл. 32, ал. 1 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ППЗРАСРБ).

В съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за придобиване на научна степен „доктор“ пред научното жури кандидатът е представил дисертационен труд, автореферат, автобиография, информация за научните приноси на автора и 6

публикации, свързани с темата на дисертационния труд на български език. Дисертационният труд съответства на формалните изисквания, предвидени в чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ. Към дисертацията е приложена декларация за оригиналност във връзка с провеждането на процедурата за придобиване на ОНС „доктор“.

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Дисертационният труд на тема „Нормативното и фактическото в правото. Граници и взаимодействие“ е в обем от 307 страници. Структурата на дисертационния труд обхваща въведение, три глави и заключение. В библиографията са посочени 74 заглавия на кирилица и 46 заглавия на латиница. За разработването на дисертационния труд са използвани също така примери от законодателството на РБ, решения на Конституционния съд и Европейския съд по правата на човека. Считам, че използваните източници са предпоставка за комплексно и аргументирано академично изследване с оглед на дефинираните от дисертанта цели, предмет и задачи на дисертационния труд.

В увода на дисертационния труд се обосновава актуалността на научното изследване с оглед фундаменталния характер на разглеждания въпрос за общата теория на правото, както и неговото методологично значение. Посочва се също така липсата на цялостен анализ за взаимодействието между нормативното и фактическото в правото в българската академична литература, както и промените в социалните отношения, които налагат неговия актуален анализ. Научното изследване е направено от позицията на общата теория на правото като е използван юридическият метод на изследване. Същевременно при предварителното изясняване на въпроси, които обосноват юридическия метод, дисертантът използва синкретичен метод, основан на правнофилософски и правносоциологически подход. Неговото използване е ограничено до целта да се изгради позиция по общотеоретичните въпроси, както и по отношение на определени хипотези, свързани с отчитането на фактите от законодателя и от съда. Използваната методология отговаря на спецификите на общотеоретичните изследвания и е предпоставка за валидни научни заключения относно изследваната тема.

Във всяка от отделните глави на изложението, дисертантът си е поставил конкретни задачи, свързани с предмета на дисертационното изследване.

В първата глава авторът си поставя за цел да изследва основните правнофилософски и теоретични възгледи, като систематизира гледните точки относно съотношението между нормативното и фактическото в правния ред. Представените теоретични възгледи, свързани с трите основни направления – юридическия позитивизъм, естественото право и правния социологизъм, са анализирани задълбочено и интерпретирани в контекста на предмета и целите на изследването. Основният акцент е върху вижданията на Георг Йелинек и Ханс Келзен относно това взаимодействие, а в рамките на българския академичен дебат вниманието е насочено към позицията на проф. Живко Сталев.

Във втората глава, опирайки се на изводите от предходния анализ, авторът се стреми да анализира от гледна точка на общата теория на правото едно от основните проявления на взаимодействието между нормативното и фактическото в правото, а именно понятието за фактическата сила на нормативното. За тази цел е анализирано понятието за правния ред на плоскостта на въпроса за нормативното и фактическото и вниманието е насочено към три взаимосвързани характеристики – нормативност, инструменталност и адаптивност, които то притежава. Авторът разглежда правния ред, от една страна, като нормативен регулативен ред, който представлява съвкупност от правни предписания за човешкото поведение (нормативния аспект). От друга страна, правният ред е свързан с определена инструментална организация, която го прави годен да се прилага, с оглед регулирането на човешкото поведение (фактическият аспект). В този контекст авторът анализира понятието за гарантираност на правния ред, което възприема като основното проявление на фактическата сила на нормативното или неговата годност като нормативен ред да бъде прилаган към конкретни социални факти. Важно уточнение за разбирането на теоретичния модел, изграден от автора е, че за целите на изследването си, той интерпретира фактическото не като обществената среда изобщо, а като факта на поведението на длъжностните лица. В този смисъл авторът свързва гарантираността с факта на прилагането на вторичните правни норми.

В третата глава изследването е насочено към изясняването на проблема по какъв начин фактическото влияе на нормативното и по какъв начин фактите участват във възникването и прекратяването на действието на нормите в правото или в конструирането на техния смисъл. Поставеният проблем се анализира на макроравнище на правния ред, а именно с оглед възникването, съществуването и прекратяването на правния ред като цяло. В това отношение се анализират понятията за валидност и

ефективност и връзката между тях на равнището на правния ред. На следващо място, проблемът се анализира на микроравнището на правото, като се анализира появата и прекратяването на действието на отделните компоненти на правния ред (правните норми, правните принципи и правните постулати), поради наличието на дадени факти, или липсата им. В този контекст се анализира понятието за валидност на компонентите на правото както в неговия формален аспект (принадлежност към даден правен ред), така и от гледна точка на фактичката приложимост (свързва се с правосъзнанието на длъжностните лица да прилагат правните предписания). На последно място, се анализира връзката между фактите и смисъла на правните норми в процеса на правоприлагането.

В **заключението** коректно са представени в резюме аргументираните научни тези и са изложени научни приноси.

2. Оценка на научните и на научно-приложните резултати

От гледна точка на общата теория на правото, научите резултати, постигнати в дисертационния труд, са свързани с развитие и обогатяване на понятийния апарат на правната теория чрез анализа на проблема за взаимодействието на нормативното и фактичкото в правото. Следва да се подчертае академичната задълбоченост на автора, проявеното внимание към детайла при интерпретацията на представените правнофилософски възгледи, както и умелото боравене с богат понятиен апарат от областта на общата теория на правото.

Дисертационният труд съдържа научни приноси, които са оригинални за науката и показват задълбочената теоретична и практическа подготовка на кандидата в изследваната област.

Научен принос от гледна точка на общата теория на правото представлява систематичният анализ и интерпретация на правнофилософски възгледи през призмата на проблема за взаимодействието между нормативното и фактичкото в правния ред. Направеният анализ дава възможност на дисертанта да постигне задълбоченост и обосновааност в процеса на формулиране на понятието за правния ред на плоскостта на нормативното и фактичкото в общата теория на правото.

Научен принос представлява систематизираното разглеждане на понятието за правен ред през призмата на проблематиката за взаимодействието и границите между

нормативното и фактичкото, както и дефинирането на неговите характеристики – нормативност, инструменталност и адаптивност. Специално внимание авторът обръща на понятието гарантираност като характеристика на правния ред, чрез което изследва фактичката сила на нормативното от гледна точка на общата теория на правото.

Следва да бъде посочен като научен принос на дисертационния труд, предложеното от автора систематизирано изследване на влиянието на фактичкото спрямо правото, на три равнища, на нивото на правния ред, на нивото на отделните компоненти на правото и на нивото на неговия смисъл.

Научен принос представлява и задълбоченият анализ на вторичните правни норми, тяхната систематизация, както и заключенията, които са достигнати за тяхното значение както по отношение на фактичката сила на нормативното, така и по отношение процеса на влияние на фактичкото върху нормативното. Приносен момент представлява систематизацията и изясняването на понятията силна дискреция и слаба дискреция, както и подхода за възприемане на достиженията на отделни отраслови науки и тяхното осмисляне в контекста на общата теория на правото.

3. Оценка на публикациите по темата на дисертацията

Дисертантът представя 6 публикации, свързани с темата на дисертационния труд, насочени към анализ на правото през аспекта на общата теория на правото. Всички статии са публикувани в научни издания, специализирани в областта на правото. Публикациите показват интереса на автора към разглежданата в дисертационния труд тематика, както и неговата способност за научна дискусия.

4. Оценка на автореферата

В рамките на процедурата е представен Автореферат в обем от 25 страници, в който са изложени структурата, съдържанието и основните научни достижения на дисертационния труд. Представени са основните тези, разработени в дисертационния труд и са посочени научните приноси. Авторефератът коректно отразява съдържанието на представения дисертационен труд.

5. Препоръки

Предвид научните теоретични и практико-приложни приноси на представения дисертационен труд, бих препоръчала на дисертанта да публикува направеното

изследване след необходимата редакция с оглед изчистване на повтарящата се информация и детайлно представяне на методологични бележки и уточнения.

6. Заключение

Дисертационният труд „Нормативното и фактическото в правото. Граници и взаимодействие” съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ, чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ. Постигнатите научни приноси показват, че Людмила Ивайлова Костова притежава задълбочени теоретични знания и способност за самостоятелно теоретично мислене, необходими по научна специалност „Теория на държавата и правото“. Дисертантът отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 1 от ЗРАСРБ и чл. 24-26 от ППЗРАСРБ.

На основание чл. 10, ал. 1 от ЗРАСРБ и чл. 32, ал. 1 от ППЗРАСРБ, давам своята положителна оценка за представения дисертационен труд.

Предлагам на научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на Людмила Ивайлова Костова в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6. Право (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения. (Обща теория на правото).

10.12.2025 г.

Изготвил становището:

гр. София

доц. д-р Деница Топчийска